

Inhoud:

- ◆ ...en hij was een vermaard ossenweider
- ◆ Bezoek van onze zustervereniging
- ◆ Johannes Vennicx (1)
- ◆ Een oud lijf in een modern jasje
- ◆ Een van Rembrandt's staalmeesters in Abcoude
- ◆ Belijden en Beleven

Redactie:

H. Hoogenhout
G. van der Most
D. L.H. Slebos
W. W. Timmer

W. Zwaard

Redactie secretariaat:

G. van der Most,
Papehof 9
1391 BD Abcoude

Vormgeving

W. Zwaard

Druk:

Grafisch Centrum Abcoude

Prijs losse nummers fl 8,50

'....en hij was een vermaard ossenweider'

door Ir. Dick Slebos

Deze kwalificatie werd onder andere aangetroffen bij de beschrijving van enkele Amsterdamse regenten en kooplieden uit de 17^e eeuw, die hun zomerresidentie langs de Angstel in onze gemeente hadden gevonden. Zowel Louis Victor, de tweede echtgenoot van Petronella Bors van Waveren, eigenaresse van Vrede Rijk (Kroniek no 7, blz. 85) werd zo aangeduid, alsook haar broer Cornelis Bors van Waveren. Dit noodde tot nader speurwerk, waarbij wij nog enkele Baambrugse buitenplaatsbezitters ontmoetten, waarover in latere kronieken meer.

De geschiedenis van het ossenweiden gaat terug tot de 14^e eeuw. Toen werden ten behoeve van de vleesconsumptie, maar ook omdat de os als trekdier op de boerderij goedkoper was dan het paard, door Deense kooplieden magere ossen uit Denemarken en Sleeswijk-Holstein naar onze contreien gebracht.*) Het wat drogere ossenvlees lijkt voor bewaring in pekel, of om gerookt te worden - en dus ook voor de bevoorrading van schepen - beter geschikt te zijn geweest dan het vlees van koeien die enige jaren voor de productie van melk waren benut. Magere ossen niet ouder dan 4 à 5 jaar werden aldus in steeds groter aantallen aangevoerd, voornamelijk naar de havens van Enkhuizen, Hoorn en Medemblik. Vandaaruit ontwikkelde zich ook, tezamen met andere havensteden rond de Zuiderzee, de verdere handel op de Hanzesteden.

In dit nummer

...een vermaard
Ossenweider

Johannes Vennicx (1)

Oud lijf in modern
jasje

Een 'Staalmeester' in
Abcoude

M A G E R E BEESTE-MARCKT, tot HOORN in West-vriesland.

De ossemarkt te Hoorn. (Atlas van Stolk).

Geleidelijk nemen Hollandse kooplieden de ossenhandel steeds meer over. Zij zijn het die – vaak in compagnieschap – schepen voor het halen van ossen uitreden en de ossen aldaar opkopen. Door de oorlogshandelingen in het laatste kwart van de 16^e eeuw in de Zuidelijke Nederlanden - de val van Antwerpen vond in 1585 plaats - kwam een grote stroom vluchtelingen op gang, waarvan Amsterdam het leeuwendeel opnam. Hierdoor nam de bevolking snel in omvang toe. Bovendien ontwikkelde de internationale handel vanuit Holland zich zeer voorspoedig: na de handel met de steden rond de Middellandse Zee en de Levant markeert de oprichting van de Oost Indië Compagnie in 1602 dat gedurende de 16^e eeuw India, Ceylon en Oost Indië zich tot belangrijke 'handelspartners' ontwikkelden. Grote aantallen schepen moesten voor lange reizen naar de Oost, en ook naar de West, worden toegerust. Het ossenweiden heeft mede hierdoor een hoge vlucht genomen. In 1612 bijvoorbeeld werden in het voorjaar 52.000 (!) magere ossen uit de genoemde landen naar onze grazige klaverweiden gebracht. Een kwart daarvan kwam per schip, maar

het grootste deel werd vanuit Noord-Duitsland langs de weg voortgedreven. De reeds magere ossen verloren bij die lange, 3 à 4 weken durende tocht, vaak nog 60 à 80 kg aan gewicht. Dat haalden zij hier snel in! In november waren zij dan meestal slachtrijp. Zo was er in het voorjaar een markt voor magere ossen en in de slachttijd een markt voor vette ossen.

Dat deze handel na 1600 steeds meer in betekenis toenam en zich ook van de steden Hoorn (zie afbeelding), Enkhuizen en Medemblik geleidelijk naar Amsterdam verplaatste, blijkt onder meer uit een resolutie van 1 juni 1629. Daarbij besloot de Vroedschap van Amsterdam:

".....ende syn de heeren Burgemeesters geautoriseert om mit de heeren thesaurieren op het pleyn buiten de Regulierspoort een bequame marckt met alle toebehoorten tot ghemack ende drenckinge der beesten ende anderssints op te righten tot gerieff der koopluuden" (In margine staat: marckt voor magere ossen).

(Van de Regulierspoort rest ons nu nog één toren: de Munttoren.) Tot 1629 was een gedeelte van het Kalverstraat/Heiligeweg-complex voor de 'beestenmarkt' in gebruik.

Geleidelijk aan werden echter voor onderdelen specifieke markten elders in de stad ingericht en zo deed de 'ossenmarkt' zijn naam steeds meer eer aan. (Behalve in de naam Kalverstraat leeft een en ander ook nog voort in de aanduiding 'Ossesluis'.) Een resolutie van de Vroedschap van Amsterdam van 26 januari 1636 geeft ons een indruk van de omvang van de Amsterdamse ossenhandel in die jaren: *".....omtrent de maent Maert vertrekken uyt dese landen omtrent 30 schepen, lanck omtrent 112 voeten, voor 80 a 90 ossen elck, omme aldaer (Denemarken) ossen te halen ende deselve herwaerts te brengen"*

Maar toch, zeker drie maal zo veel ossen werden over land aangevoerd.

De Amsterdamse ossenweiders hadden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld in Haarlem, geen ossenweiders gilde. Wel functioneerde, zoals bij zovele beroepen, een college van 'Goede Mannen'. Hun taak was ondermeer om bij meningsverschillen, waarover Schout en Schepenen moesten oordelen, de bestuurders gekwalificeerd van advies te dienen. Twee maal per decennium schreven Schout en Schepenen een te goeder

naam en faam bekend staande persoon uit diverse beroepen aan, ook als er een gilde binnen het beroep functioneerde, teneinde een voordracht te doen inzake de benoeming van nieuwe colleges van Goede Mannen. De benoemde Goede Mannen werden ingeschreven in een register, waarvan er enkele bewaard zijn gebleven. In het ossenweidersregister van 1700 treffen we Cornelis Bors van Waveren aan, en in dat van 1704 Louis Victor die in 1700 nog vermeld stond bij de 'handelaers in turcx gaeren'. Later, bij de bespreking van enkele verdere buitenplaatsen, zullen wij nog meer ossenweiders kunnen vermelden.

Wij zien ook dat de ossenweiders in de registers voorzien zijn van het voorvoegsel 'de Heer', terwijl dat bij de andere beroepen niet het geval is. Dit zal als oorzaak hebben dat ossenweiders enigermate vermogende lieden moesten zijn, om in het voorjaar de niet geheel van risico ontblote investeringen te kunnen doen. Vaak werd daarvoor, o.a. bij het uitreden van een schip, een z.g. 'compagnieschap' aangegaan. Bovendien moesten zij over gronden beschikken waar de ossen met succes gevetweid konden worden. Aldus zien wij dat er voor kooplieden en regenten een drietal redenen konden zijn om een hofstede of buitenplaats te verwerven: behalve zomerverblijf en belegging bood het de bezitters ook de mogelijkheid deel te nemen aan het kapitaalintensieve fenomeen van het ossenweiden.

Soms wordt het gebruik tot dit laatste beperkt. Zo wordt de boerderij "Beek en Gein", tegenover de Hooglandse molen aan de Angstel (in 1681 nog in eigendom bij Lenert van Beeck), aangetroffen in de nalatenschap van Pieter van Beeck (1726). Deze laatste behoorde in 1700 tot de Goede Mannen en wordt in 1702 genoemd bij de poldermeesters van de Gein en Gaaspolder. Pieter was in 1713 betrokken bij een monstercontract met 134 schippers inzake

het transport van ossen en ontwikkelde zich tot een van de directeuren van de ossenhandel.

Na 1704 komen de ossenweiders niet meer in een afzonderlijk register van Goede Mannen voor. Mogelijk begon de betekenis van het ossenweiden al wat af te nemen. Niettemin schreef Daniel Willink nog in 1721 over de Amsterdamse ossenmarkt: *Dees groene wal verstrekt een 'ree, Waar aan geheele vloten lossen, Uit Denemarken, hier ter stee, Gezonden met veel duizend ossen, Al mag' re beesten, welker huid, Gespannen over schonk en beenen, Swelt door den rijken klaverbuit, Die onze weiden hen verleenen, Zij rusten van den harden ploeg, Eén zomer maakt hen vet genoeg.*

Niet lang daarna zette zich de definitieve neergang van het ossenweiden in. We mogen veronderstellen dat drie desastreuze epidemieën van veeziekten – in hoofdzaak veeppest - die respectievelijk in 1713, 1744 en 1768 begonnen en dan een aantal jaren nodig hadden om 'uit te zieken', daaraan in belangrijke mate debet zijn geweest. Soms ging in het eerste jaar van zo'n epidemie al 70 % van de veestapel verloren! Over de aard van de ziekte, die veeppest genoemd werd, is niet zo veel bekend; tijdgenoten omschreven deze ziekte als een koorts die gepaard ging met ontsteking van alle ingewanden.

Dick Slebos.

**) De os is een gecasteerde stier. De castratie geschiedt in het algemeen vrij vroeg na de geboorte, waardoor een hormonale verstoring optreedt, die het dier niet alleen rustiger maakt, maar ook bewerkstelligt dat meer van het opgenomen voedsel in vet wordt omgezet. Ook de lichaamsbouw wordt anders.*

Literatuur:

J. le Francq van Berkhey, 'Natuurlijke historie van Holland, dln no 4 en 6, Amsterdam 1769 – 1811
Prof. Dr J.G. van Dillen, 'Geschiedenis van het bedrijfsleven en het gildewezen. dl no 2, 1612 – 1632, en dl no 3, 1633 – 1672. Den Haag 1933 – 1974.
W.M. Gijsbers, "Kapitale ossen". 1999, dissertatie.

Een bezoek van onze zusterkring

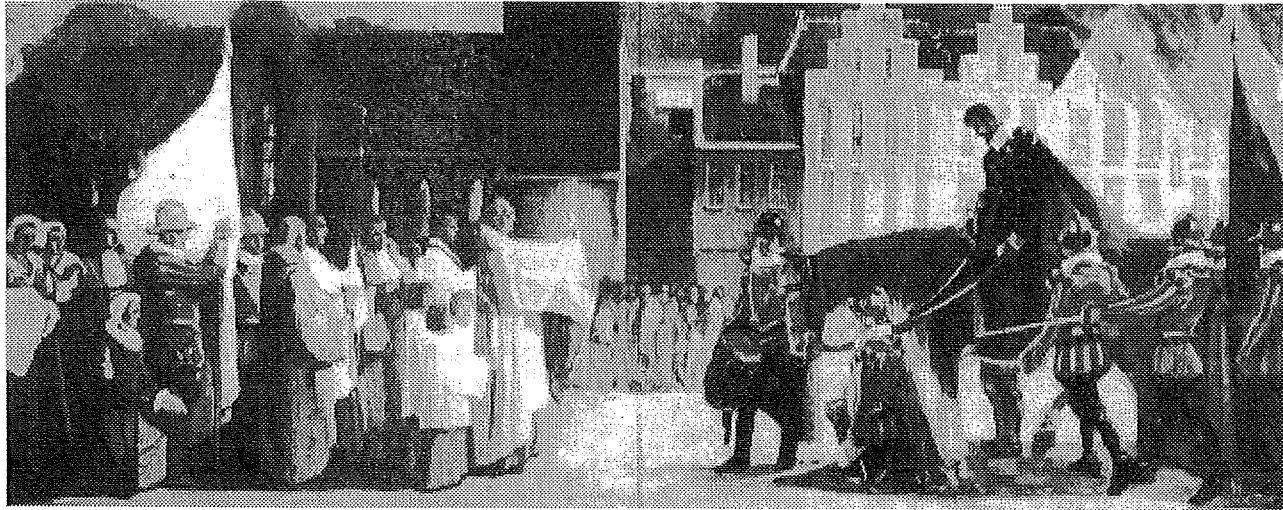
Op 23 september jongstleden bracht de Historische Kring van Lennik, de Andreas Masius Kring, een bezoek aan Abcoude. Lennik, waarin de vroegere gemeente Gaasbeek met het kasteel Gaasbeek is opgenomen, heeft oude banden met Abcoude. Daar herinnert de Jacob van Gaasbeeklaan in onze gemeente nog aan!

Het Belgisch bezoek was maar een korte visite. De Masiuskring had zich namelijk voorgenomen die dag, in het kader van hun jaarlijkse excursie, niet alleen Abcoude te bezoeken maar van de gelegenheid gebruik te maken om ook eens in de stad Utrecht te gaan kijken. Op het programma stonden daar de Domtoren en het Catharijneconvent. Wij hadden graag gezien dat onze collega's uit Lennik de hele dag in Abcoude zouden blijven. In het door ons tevooren opgestelde concept-programma was, al ruimte gereserveerd voor een ontmoeting met de leden van de Historische Kring Abcoude-Baambrugge. Jammer genoeg bleek daar uiteindelijk dus onvoldoende tijd voor beschikbaar!

Onze voorzitter heeft de Belgische gasten bij aankomst in Loenersloot opgevangen en op hun bustocht langs de Angstel - met deskundig commentaar van de heer Dick Slebos - naar Abcoude begeleid. Daar stonden de heer Wim W. Timmer en de heer Henk de Graaf gereed om, samen met de heer Slebos, met de groep op rondwandeling door Abcoude te gaan. (Van een bezoek aan Baambrugge moest, ook om redenen van de (niet-)beschikbare tijd, helaas eveneens worden afgezien.). Na afloop van de rondwandeling werd een gezamenlijke, "aangeklede" broodjesmaaltijd genuttigd.

(vervolg op pagina 107)

Toen er in Abcoude in het midden van de zestiger jaren van de twintigste eeuw een nieuwe gereformeerde kerk moest worden gebouwd, werd als bouwlocatie een stuk grond aan de Baarslagstraat aangekocht. Aan dezelfde straat kwam ook de ingang van deze moderne kerk te liggen. Een palen toren verrees als teken op de hoek Baarslagstraat/Vennicxstraat. De gereformeerde pastorie kwam aan de Vennicxstraat. Maar, o ironie, die straat is uitgerekend genoemd naar een pastoor, Joannes Vennicx, die eertijds onder moeilijke godsdienstige omstandigheden in Abcoude en omgeving zijn zielzorgerlijk werk verrichtte. Wie was pastoor Vennicx?

Joannes Vennicx deel I

door Oscar Swijnenberg

Van pastoor Vennicx weten we niet zo heel veel. Zijn naam komen we voor het eerst tegen als hij al kapelaan te Abcoude is. Het is de rang van een beginnend priester die zo het vak gaat leren bij een ervaren pastoor. Vanaf ongeveer 1672 werd Joannes Vennicx hier zelf pastoor. Zijn pastoraat zou 44 jaar duren tot zijn dood op 4 maart 1716. Het is een periode geweest waarin de katholieken zich met moeite konden handhaven. Het is mede aan de inzet van Vennicx te danken dat dit gelukt is en er genoeg fundament was en bleef voor latere pastoors om op voort te bouwen.

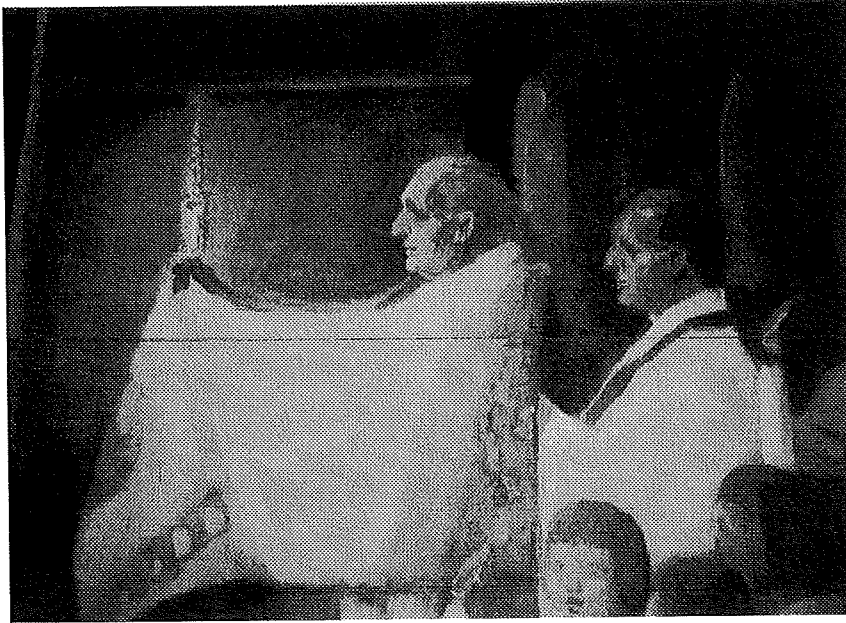
We mogen aannemen dat Vennicx in een katholieke enclave in de Republiek (de Noordelijke Nederlanden) zijn middelbare school heeft gevolgd. Alleen daar vond men katholieke, zogenaamde Latijnse scholen. De jongens die priester wilden worden,

konden daarna niet naar een grootseminarie in de buurt gaan, omdat die er nog niet waren. Voor hun verdere theologische opleiding waren ze gedwongen naar het buitenland uit te wijken, naar Keulen of Leuven. Omdat Vennicx later als priester ressorteerde onder het kapittel van Haarlem, mogen we aannemen dat hij in Leuven in het convict (= klooster) woonde dat vanuit Haarlem was gesticht en ook van daaruit werd beheerd. Dat was het Hollands College, beter bekend onder de naam Pulcheria. Dat betekent 'allschoonste' en duidt op een Maria-beeld in de gevel.

De vraag tot welk bisdom Abcoude eigenlijk hoort, wordt door priester en leek tot op de dag van vandaag veelvuldig gesteld. Formeel viel de parochie van de H.H. Cosmas en Damianusparochie van Abcoude altijd onder Utrecht. Maar residerende bisschoppen waren er destijds niet

meer en het college dat allerlei zaken regelde, het kapittel, ontbrak in Utrecht, terwijl het in Haarlem in functie was gebleven. Dat is de reden dat de parochie alhier zich wendde tot dat kapittel. Een situatie die geduurd heeft tot het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853. Hoewel de katholieke godsdienst overal in de Republiek officieel verboden was, werd er stilzwijgend heel wat toegelaten. De Nederlandse tolerantie deed zich ook in dit opzicht gelden. Vooral wanneer men met geld over de brug kwam of zich als katholiek of katholieke pastoor op andere wijze verdienstelijk maakte, was er heel wat mogelijk. In het geval van Vennicx is dat overduidelijk. Uit het vervolg moge dit blijken.

Vennicx is te Abcoude eerst kapelaan bij pastoor Van Delden, een 'vreedzaam doch vreesachtig' man. Deze pastoor scheen ook de 'Bijlemer' of

Het initiatief van pastoor Vennix om de Franse soldaten met het H. Sacrament tegemoet te treden, is tussen 1928 en 1936 door de toenmalige kapelaan Kroon (een begaafd en studierend kunstschilder) op een schilderij vereeuwigd. Pastoor Sloet heeft model gestaan voor de figuur van pastoor Vennix, de andere priester is kapelaan Kroon zelf. Het grote schilderij is te zien in het ingangsportaal van de rooms-katholieke kerk.)

Bijlmermeer te bedienen. Richting Utrecht strekte de statie van Abcoude zich uit tot Loenersloot. In beide richtingen naar het Noorden en naar het Zuiden toe, had Van Delden te kampen met grensproblemen. In de Bijlmermeer waren het dissidente priesters van elders die hem beletten daar zijn werk te doen. Vanuit Slootdijk maakte zijn collega veel moeilijkheden. Van Delden werd intussen ouder. De moeilijke situatie waarin hij als pastoor verkeerde, dwongen hem tenslotte met emeritaat te gaan. In zijn ontslagbrief voerde hij zijn leeftijd aan om zijn functie te mogen neerleggen.

Joannes Vennix werd als zijn opvolger benoemd met toestemming van de apostolisch vicaris, Van Neercassel, en het kapittel van Haarlem. Hij nam zijn taak als pastoor voortvarend ter hand. Een enorme handicap vormde het feit dat hij niet over een kerkgebouw kon beschikken. Voor de eredienst moest hij zijn toevlucht zoeken in boerenwoningen en schuren. De vieringen die gehouden werden noemde men 'vergaderingen'. Zo scheen Vennix met zijn gelovigen dikwijls te 'vergaderen' in de hofstede Oversticht. Deze lag aan de overkant van de Holendrecht en dus op Hollandse grond en werd bewoond door een zekere Mollo of Molo, die we hierna nog tegen zullen komen. De wereldlijke overheden

waren in Holland minder streng dan in het Utrechtse waar Abcoude onder viel. De gelovigen waren daarom gaarne bereid naar deze boerderij net buiten het Utrechtse grondgebied uit te wijken. Op de plek van het voormalige Oversticht ligt nu ongeveer de boerderij Nederhoven. Aan het probleem dat samenhangt met de kerkelijke behuizing kwam door onverwachte omstandigheden plotseling een eind. We schrijven dan het jaar 1672. De situatie die ontstaat geeft Vennix, de nieuwbakken pastoor, de gelegenheid zich te profileren als een moedige herder van zijn kudde en een gerespecteerd dorpsgenoot. Dat roemruchte jaar staat in onze vaderlandse geschiedenis te boek als 'Rampjaar'. Frankrijk, Engeland, Keulen en Munster verklaarden toen de oorlog aan de Republiek. Het waren de Franse troepen die in dat jaar de stad Utrecht en een deel van de provincie hadden veroverd. Op een gegeven moment verschenen zij met 500 man voor Abcoude. Graaf Johan Maurits van Nassau was met een kleine bezetting op het slot. Dat bestaat thans niet meer en lag op de hoek Winkeldijk/De Horn. Een verlagging in het weiland geeft nog de contouren van de slotgracht aan. De graaf kon met de zijnen weinig uitrichten. De Franse drongen het dorp binnen en stichtten hier en daar brand, omdat de dorpelingen gewei-

gerd hadden de gevraagde brandschattingen te betalen. Het hele dorp liep gevaar. De Dorpskerk had reeds vlam gevat. Pastoor Vennix liet het er niet bij zitten. Hij ging de Fransen - die immers katholiek waren - met het Allerheiligste tegemoet. Dat is de tijdens de mis geconsacreerde hostie die in een (meestal gouden) toonder, de zogenoemde monstrans, werd uitgesteld en in processie werd rondgedragen. Vennix vroeg nederig om vergeving voor het dorp in naam van Degene die in het H. Sacrament tegenwoordig was. De Fransen raakten kennelijk onder de indruk en de commandant gebood de soldaten zich terug te trekken en het brandstichten te staken. Hij beval ze zelfs de reeds gestichte branden enigszins te blussen. Hierop spoedde pastoor Vennix zich met enkele mannen richting Dorpskerk. Zij hebben met hun bluswerkzaamheden het gebouw voor de ondergang behoed. Het lijdt geen twijfel: de pastoor zelf heeft eerst het Allerheiligste in veiligheid gebracht, eer hij aan het blussen ging deelnemen. Vraag is: waar heeft de pastoor het H. Sacrament heengebracht? Niet naar de Dorpskerk, want die was reeds bijna een eeuw in protestantse handen. Aannemelijk is dat er ook gekerkt werd in een particulier huis. Dat heeft waarschijnlijk gestaan aan de huidige Kerkstraat ter hoogte van de nummers 8, 10 en 12. Hier had pastoor Joannes Visscher enig decennia daarvoor op de zolder een clandestien kerkje ingericht.

Oscar Swijnenberg

N.B.: De bronnenverantwoording volgt bij deel II (Red.)

Een oud lijf in een modern jasje.

door Wim. W. Timmer

Een oplettende wandelaar langs het Gein ziet al snel het opvallende huis aan Gein Zuid nr 7, gelegen bij de spoorwegovergang. Achter de moderne gevel zit een interessant stuk geschiedenis verborgen. De architectuur doet vermoeden dat dit huis in de zestiger of zeventiger jaren van de vorige eeuw is gebouwd. Niets is minder waar! Op afbeelding 1 zien we een huis dat totaal afwijkt van afbeelding 2. Toch gaat het hier om het zelfde huis.

Oude toestand

Het verhaal begint op 17-03-1926 als Cornelis van Paddenburg, een veehouder uit Ouder Amstel, een stuk grond aan wat toen nog de Geijndijk werd genoemd koopt van de erven Jacobus van Doorn, de eigenaar van de naast gelegen boerderij Nimmerdor.

Achter op het stuk grond stond een stenen veestalling, een paardenstalling en nog wat losse schuurtjes. Het stuk tot aan het Gein was een ideale plek om een huis te bouwen. Op 22-11-1926 betrok van Paddenburg het nieuw gebouwde burgermanshuis met mansarde dak. Gezien de stijl en de geglazuurde pannen op het dak ging het om een luxere woning die onder architectuur moet zijn gebouwd. Helaas hebben wij de architect niet kunnen achterhalen.

Het huis krijgt ook een naam met allure; nl. Altheo Eranco. De naamgeving heeft ons de nodige hoofdbrekens gekost. Latijn? Naam van een gewas? Of een mediterrane romanfiguur? Niets van dat alles. De ouders van de bouwheer heetten Albert en Theodora, de dochter Errusje, de echtgenote Antje en hij zelf Cornelis.

Het jaar 1926 was ook het jaar waarin de waterleiding in het dorp Abcoude werd aangelegd. Helaas moest de familie Van Paddenburg voorlopig nog zonder deze moderne voorziening leven. De kosten van het doorgraven van de spoorbaan waren waarschijnlijk te begroterlijk. Naast het huis is nog altijd de ondergrondse regenbak aanwezig. Dit reservoir ontvangt zijn water van het dak. Via een regenpijp en een filtersysteem gevuld

met zand en grind stroomt het water in het reservoir. Een zwengel-pomp in de keuken bracht het water naar boven.

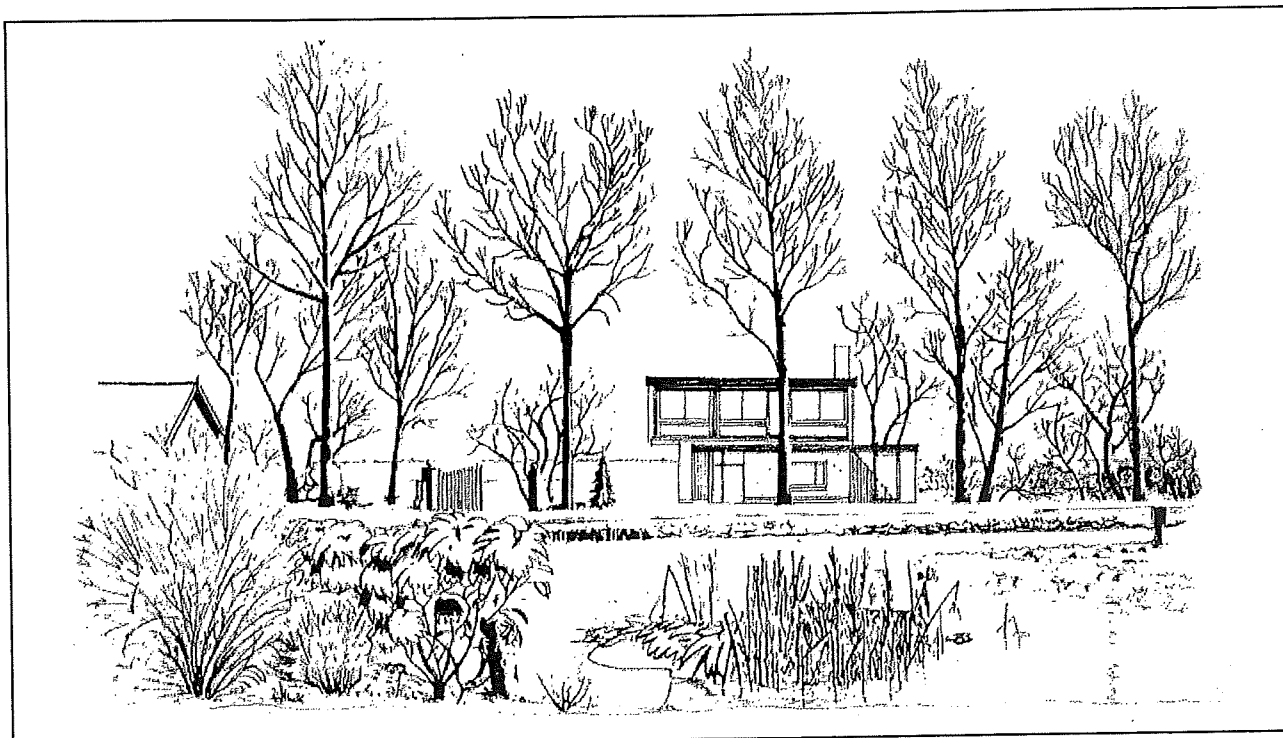
De familie Van Paddenburg zou tot 01-04-1932 in het huis wonen. De volgende bewoners waren Johannes Hendrikus Maijer, een bankbediende met vier kinderen die uit Nieuwer Amstel kwam. Nazaten van Johannes Hendrikus wonen nog altijd in ons dorp. De familie Maijer woonde in een huurhuis, want Van Paddenburg had op 25-02-1931 het huis verkocht aan Wilhelmus Cornelis de Wildt. Zijn weduwe met hun twee zoontjes zou er vanaf 22-04-1938 slechts een paar weken wonen.

Het huis werd daarna wederom verhuurd en wel aan het echtpaar Helmer dat uit Heemstede kwam.

In 1946 werd Antonius Johannes Willebrordus Heeman eigenaar. Deze zwager van de eerder genoemde Van der Wildt was veehouder in de Beemster.

De familie Heeman betrok de woning en legde de fraaie vijver aan die nog altijd aanwezig is. Opvallend detail van deze vijver is het omhoog "spuitende" waterstraaltje. Afhankelijk van het waterniveau in het Gein reikt dit straaltje hoger of lager. De straal wordt namelijk niet door een pomp aangedreven!

Uit de koopacte van 1931 blijkt dat er dan al sprake is van een buisleiding naar het Gein. Deze leiding werd gebruikt om de veestallen achter de woning van water te voorzien. Boer Heeman zette deze in om zijn vijver van stromend water te voorzien. Het overtollige vijverwater loopt via een uitlaat weer in de sloot langs de Geindijk. Het waterniveau van de vijver ligt precies tussen de niveaus van het Gein en de sloot!

Tekening van eerste ontwerp met overhangende 'schoenendoos'

Huidige toestand

In 1968 wordt het huis gekocht door de huidige bewoners, de familie Swinkels. De familie Heeman verhuist weer naar de Beemster. De staat van onderhoud van de woning was niet best. In 1972 wordt besloten tot een rigoreuze verbouwing. Bij het eerste ontwerp wordt de eerste verdieping vervangen door een overhangende "schoenendoos". Voor die tijd een karakteristieke modernisering, die evenwel door de Commissie

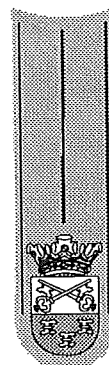
van het Welstandstoezicht niet wordt goedgekeurd! De commissie was van mening dat er schuine lijnen in het dak terug gevonden moesten worden. De architect, Jan Schotel uit Amsterdam, is kwaad en zegt tegen zijn opdrachtgever: 'Als ze schuine lijnen willen, dan zullen ze die krijgen'. Het resultaat is het ontwerp zoals wij dat nu kunnen zien. Ca. een meter voor de bestaande gevel wordt een nieuwe aangebracht: een ingreep die in het

verleden wel vaker werd toegepast. Bij het renoveren van versleten huizen is de voorgevel vaak het eerst aan de beurt. Zo ook hier. Al hoewel de structuur van het huis nog steeds herkenbaar aanwezig is, werd ook het interieur ingrijpend veranderd. Tezamen met een zeskante uitbouw aan de achterzijde is een zeer ruimtelijke woning ontstaan. Centraal ligt de 'living' met daaromheen een aantal andere gebruiksruimten gegroepeerd.

Al met al voor bewoners en menig passant een hedendaags juweel aan het Gein.

W.W. Timmer

Angstelkroniek
HISTORISCHE KRANDE
VRIJESCHIEDEN
NOORD-BAARNERDIJK

De Staalmeesters van Rembrandt van Rijn; Rijksmuseum Amsterdam

Een van Rembrandt's Staalmeesters in Abcoude.

door Dick Slebos

In het artikel over de Abcouder boerderijen van de Ridderlijke Duitse Orde in een vorige aflevering van deze kroniek, is o.a. sprake van de boerderij Oud-Gein. De voorgeschiedenis en vooral de 17^e en 18^e eeuwse eigenaren zijn interessant genoeg om er meer over te vertellen.

Buitenplaats

Oudt Gein lag aan een doodlopende zijtak van de Angstel.

Zoals al meer werd opgemerkt noemde men in vroeger eeuwen de Angstel: 'Het Gein'.

Op de zg. Waterliniekaart van Keteelaar uit 1769 (zie afbeelding), is de doodlopende tak duidelijk te zien, geheel rechtsonder op de afbeelding.

Wellicht heeft het riviertje vroeger die loop gehad, of anders heeft de 17^e eeuwse naamgever dit gedacht.

(op deze kaart is ook Popta, waarover in een vorige aflevering werd verteld - Kroniek no 7, blz. 85 - duidelijk gemarkeerd). Op de kaart van Gerrit Drogenham, ~1700, staat Oud Gein ook reeds aangegeven, dan geschreven 'Out Gayn'. (Zie pag. no 86 van het februari nummer van deze kroniek).

Uit de beschrijving van Oud Gein, zoals die bij verscheidene eigendoms-overdrachten werd aangetroffen, blijkt het een 17^e eeuwse buitenplaats te zijn geweest met een daarbij behorende boerderij en 26 morgen land.

Het gehele complex is in de jaren 1822-1823 gesloopt. Op de kadastrale kaart van 1832 staan er in het geheel geen opstallen meer aangegeven. Eerst in het midden van de 19^e eeuw is op het terrein een geheel nieuwe boerderij gebouwd, dan Ruimzicht genoemd; de naam Oud Gein is thans echter weer in zwang.

Van der Meye

In de jaren dat Gerrit Drogenham Out Gayn op zijn kaart zette was deze buitenplaats in handen van het geslacht van lakenkopers 'Van der Meye'. Koopman Van der Meye was

rond 1580 vanuit Delft naar Amsterdam gekomen, waar diens zoon Jan kort na 1600 trouwde met Machtelt Spiegel, dochter van de lakenkoper Pieter Laurenszn Spiegel. Deze Pieter was een broer van Hendrick Laurenszn Spiegel, één der belangrijkste dichters van de Nederlandse renaissance, (De Hertspiegel). Hoewel katholiek gebleven na de overgang van Amsterdam naar de Oranjegezinden in 1578, nam Hendrick Spiegel de leiding bij de heroprichting van de rederijkerskamer 'De Eglantier' op zich en werd de morele en literaire mentor van de jonge Pieter Cornelisz. Hooft.

Door vererving van zijn schoonvader - Pieter Laurenszn Spiegel - kwam Jan van der Meye in het bezit van diens winkel op de Nieuwendijk, genaamd: 'De twee spiegels', die daar in 1604 door schoonvader Spiegel was gesticht en die ruim 100 jaar in de familie zou blijven.

Jan had zes kinderen, waarvan twee

zonen een rol speelden in de Amsterdamse samenleving. Aernout, geb. 1625 en David, de benjamin van het gezin, geb. 1633. Laatstgenoemde was als pastoor Van der Mye zeer invloedrijk en stichtte in 1672 een kerk op het Begynenhof in deze stad, juist tegenover het bestaande kerkje dat destijds door de Engelse Presbyteriaanse Gemeente was aangekocht, en waarin in 1607 de eerste predikatie plaats vond.

Het moet wel vreemd zijn geweest, gezien beide kerkjes zó dicht bij elkaar stonden, te horen hoe de Gregoriaanse zangen der katholieken zich vermengden met het psalmgezang der Engelse presbyterianen!

Aernout, de andere zoon van Jan van der Mye, zette de lakenhandel voort en was o.m. vierde op de lijst der Staalmeesters. Aernout van der Mye is vereeuwigd op het schilderij van Rembrandt van de Staalmeesters, en wel - afgaande op de leeftijden - vermoedelijk uiterst rechts. *(Noot).

Vader Jan van der Mye was eveneens verschillende malen in de Staalmeesters gekozen, voor het eerst in 1637. Zoon Aernout was ook regent van het jongensweeshuis, welk regentschap later werd overgenomen door diens zoon Jan en schoonzoon Gerard de Bruyn van Berendrecht. Pastoor Van der Mye had in 1683 het huwelijk van zijn nichtje Joanna van der Mye met Gerard de Bruyn van Berendrecht ingezegend.

Van Halmael

De buitenplaats Out Gayn is eigendom geweest van Aernout van der Mye, en werd in 1705 door Gerard de Bruyn van Berendrecht, optredend voor zijn echtgenote en haar twee zusters - hun broer Jan van der Mye is dan ook al overleden - verkocht aan de Amsterdammer Gerard van Halmael, eveneens een telg uit een geslacht van lakenkopers. De omschrijving luidt: 'seeckere hoffstede, huysinge, bergh en schuyr, boomgaert, bepotinghe en beplan-

tinghe alsmede 28 margen wey- en hooylant, waarvan twee margen onder Vinkeveen'. In een andere acte uit 1705 heet het: 'Hoffstede met syn Heerschapshuys, boerenhuys, bergh, schuyr, tuyn en bogaert'.

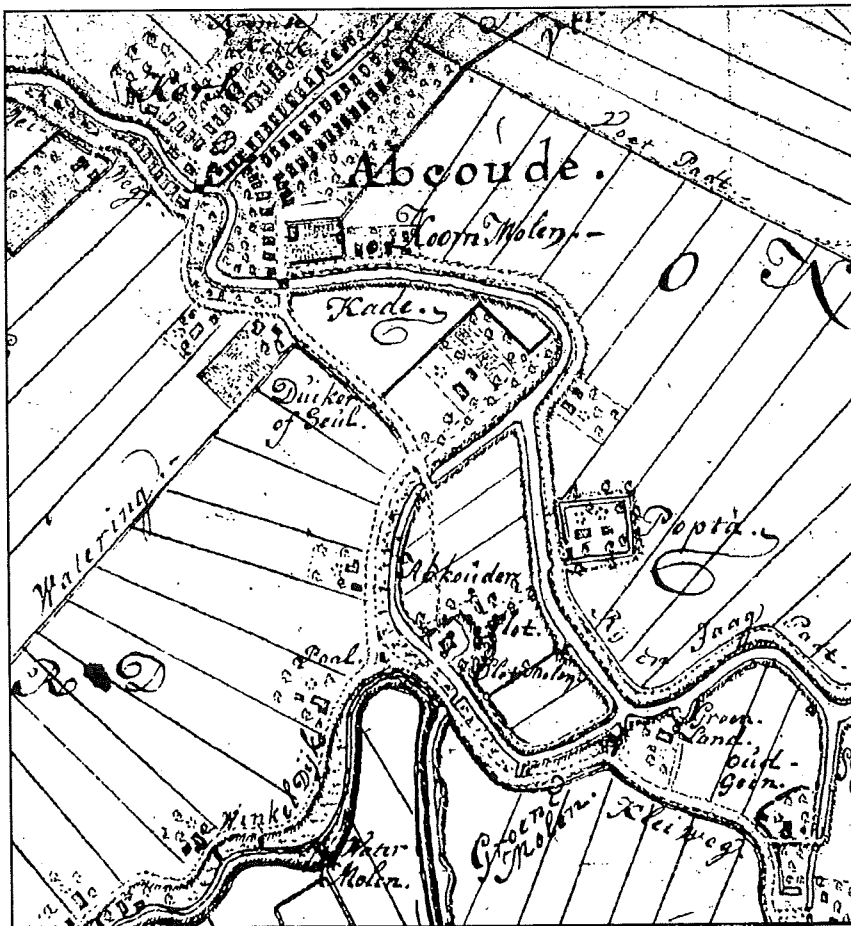
Een gravure van het buiten is niet gevonden. Mogelijk vindt dit zijn oorzaak in de omstandigheid dat de basisschetsen voor de gravures van de buitenplaatsen rond Abcoude en Baambrugge alle vanuit een in de Angstel liggend schip, lijken te zijn gemaakt. De buitenplaats - niet direct aan de Angstel gelegen - zou zo aan vereeuwiging zijn ontsnapt. Een nederig stulpje zal het gezien de eigendom van een Staalmeester wel niet geweest zijn!

Gerard van Halmael, die de buitenplaats in 1705 kocht, was een telg van een oud geslacht uit de Zuidelijke Nederlanden. Als stamvader wordt genoemd: Francois van Halmael, gehuwd met Margaretha de Vlamingh van Oudshoorn. Francois is wegens godsdienstvervolgingen uitgeweken naar het land van Kleef, en heeft zich destijds aangesloten bij de Watergeuzen. Zijn vendel was betrokken bij de inname van Den Briel. Vier kleinzonen, alle broers, te Wezel geboren, vestigden zich als kooplieden in de Noordelijke Nederlanden, waarvan één in Rotterdam en de andere drie in Amsterdam, waar zij goede zaken hebben kunnen doen. In de 17e eeuw kon deze familie bogen op een omvangrijk nageslacht, waarin echter in de 18e eeuw mannelijke telgen vrijwel ontbraken. Gerard van Halmael, die op 12 November 1720 is overleden had in het geheel geen nakomelingen.

Nieuwe eigenaren

In zijn nalatenschap, waarin Oud-Gein het achtste item vormt, zijn 7 of 8 personen gerechtigd. De buitenplaats viel, met nog andere geldswaardige papieren, toe aan juffrouw

**noot: De Staalmeesters hadden tot taak om namens het Lakenbereiders gilde de kwaliteit van alle geveerde laken te keuren vóórdat het naar de winkels ging. (Litt: The Celebrated Five Sindics) De man zonder hoed is een bode van het Lakenbereiders gilde.*

Waterliniekaart van Ketelaars; Algemeen Rijksarchief Den Haag.

Pexina van Woensel, bejaarde ongehuwde dochter van Jacob van Woensel. Pexina van Woensel verkocht de buitenplaats reeds op 8 juli 1722 aan Joannes Mullenius, wonende te Amsterdam.

De omschrijving is wat uitvoeriger: Hoffstede met zijn heerschapshuysing en verdere getimmerten alsmede de boerenwooning, bergh en schuur, moestuynen, boomgaarden, mitsgaders de annexe landerijen, te samen groot omtrent 26 morgen, genaamt Oudt Geyn, liggende in de Groene Moolen Polder, koopsom Fl. 6.500,-.

Uit deze omschrijving valt ook iets af te leiden over de opstallen: Postwijk bijvoorbeeld werd in die jaren omschreven als een **buitenplaats**, terwijl bij een huis van enigszins geringere allure de benaming **hoffstede**, dan wel **heerenhoffstede** voor het gehele complex werd gebruikt. De buitenverblijven Meerleveld, Ipenburg en Langversweegen werden in het begin ook zo aangeduid. In het tweede kwart van de 18^e eeuw verschoof dat enigszins en kwam de aanduiding **buitenplaats** ook voor deze objecten in zwang. Was er geen afzonderlijk gebouw voor de eigenaar dan was de omschrijving: **boerenhoffstede**, die dan nog wel een kamer voor de eigenaar kon omvatten.

Van Sevenhuysen

Na het overlijden van zowel Joannes Mullenius als van zijn echtgenote, Johanna de Looff, (1727), beide gewoond hebbend te Amsterdam, vererfde Oud Geyn aan zijn kinderen, die de buitenplaats (nu wordt in alle acten uitdrukkelijk gesproken van **buitenplaats**) in 1729 verkochten aan Joan van Sevenhuysen, die in 1724 eigenaar was geworden van Langversweegen. (Kroniek no 4, pag. 45).

Oud Geyn is dan reeds in twee delen (herenhuis en boerderij) verhuurd en Van Sevenhuysen continueerde beide huurcontracten. Uit de waterlinie-

kaart kan worden opgemaakt dat deze beide objecten vrij ver van elkaar stonden.

Het heeft er alle schijn van dat Oud Geyn, ook in de jaren dat Gerard van Halmael deze buitenplaats in bezit had, een object van huur was: hij bezat blijkens zijn boedelscheiding 7 á 8 objecten van onroerend goed.

Na het overlijden van Joan van Sevenhuysen in 1733 vererfde Langversweegen aan zijn zuster Catharina van Sevenhuysen en Oud Geyn aan de dochter van zijn andere zuster, Maria van Sevenhuysen, getrouwd geweest met Jan Snoeck. Deze dochter, Vrouwe Joanna Catharina Snoeck, was bepaald niet onbemiddeld. Haar boedelscheiding uit 1760 omvatte, behoudens de buitenplaats, een keur van effecten tot een gezamenlijk bedrag, dat nu ruim 10 mln zou zijn geweest. Zij is getrouwd geweest met Jacob Gerard de Famars. Van diens beide kinderen had de oudste zoon, Mr Jan Reynhard de Famars, op 2 mei 1760 de 25-jarige leeftijd bereikt; deze erfde Oud Gein. Wonende in den Haag verkocht hij de buitenplaats reeds in 1761 aan Pieter de Vries Claaszn, koopsom Fl. 4.000,-

Oud Gein bewoond.

Pieter de Vries Claaszn was een Amsterdammer die het herenhuis niet verhuurde maar er zelf gebruik van heeft gemaakt. Na zijn overlijden werd de buitenplaats uit de boedel verkocht op 25 October 1790 aan een andere Amsterdammer, Hendrik Immens, die ging rentenieren en ook op Oud Gein ging wonen. Hij of zijn voorganger Pieter de Vries hebben de buitenplaats nog wat verfraaid; in een beschrijving uit 1821 is bijvoorbeeld ook sprake van een koepel. Vermoedelijk heeft Hendrik Immens deze veranderingen doen uitvoeren, gezien hij in 1815 een hypotheek afsloot bij Mevrouw Catharina Bongardt, weduwe van Wouter Zeelt, terwijl hij toch (gezien zijn andere bezittingen

in Amsterdam) niet onbemiddeld was.

Waar die koepel gestaan heeft is helaas niet te achterhalen, maar wanneer Hendrik Immens in 1821 de buitenplaats verkoopt – hij kan dan al haast geen handtekening meer onder de contracten plaatsen – is de verkoopprijs (Fl 9.500,-) meer dan volgens de inflatie gestegen (was Fl. 4.000,- in 1761). Aanvankelijk was de buitenplaats in publieke veiling gebracht (augustus 1821) doch opgehouden bij Fl. 10.600,-).

Uit de veilingpapieren: De zeer aangenaam gelegen Buitenplaats genaamd Oud Geyn met zijn hecht en sterk Heerenhuysing, Koepel, Tuinhuis, Stalling en Koetshuis, alsmede de daarbij behorende boerenwooning met stalling voor vee, wagenschuur en verdere getimmerten.

Vrouwe Zeelt.

Op 4 oktober 1821 werd dit aantrekkelijke object gekocht door Cornelis van IJsseldijk, gelogeerd op Postwijk, op dat moment al enige jaren eigendom van zijn echtgenote, Vrouwe Johanna Judith van IJsseldijk-Zeelt, die ook haar man opdracht gaf tot de aankoop van Oud Gein. Naar wij mogen aannemen kwam dit voort uit de hypotheekrechten, die Vrouwe Zeelt van haar moeder, wijlen mevrouw Zeelt-Bongardt, bezat en die Vrouwe Zeelt inmiddels had geërfd. Over het echtpaar Van IJsseldijk-Zeelt is reeds het e.e.a. vermeld in Kroniek no 6 (blz. 72 t/m 74).

Van deze buitenplaats mag dan nog zo hoog opgegeven zijn in de veilingpapieren van 1821, de eigenaars keken toch met wat andere ogen naar dit in zekere zin door vererving verkregen object: in 1823 wordt reeds gesproken van de voormalige hofstede Oud Geijn, en bij de kadastrale opmeting van 1832 bleken er geen opstallen meer te staan. Dit wordt bevestigd door de omschrijving in de boedelinventaris van Vrouwe van IJsseldijk-Zeelt van 14 februari 1832, waarin sprake is van een perceel weien hooiland, tezamen 24 bunder,

Een bezoek van onze zusterkring (vervolg van pag 99)

Na de maaltijd ontving uw voorzitter, behalve de uitnodiging voor een tegenbezoek van onze kring aan Lennik, een complete, 5-delige set van de reeks 'Bijdragen tot de Geschiedenis van Lennik' ten behoeve van onze historische bibliotheek, alsmede - heel interessant - het laatste afgietsel van het zegel van Sweder van Abcoude.

(Zelf gaven wij een exemplaar van het recent verschenen "Van Angstel tot Kromme Mijdrecht" met biografieën van bekende en minder bekende Abcouders en Baambruggers.) Zoals bekend hebben de gemeentes Lennik en Abcoude in 2000 besloten tot wederzijdse 'verzustering': 'jumulage', zoals we in Nederland met een weinig Nederlands woord plegen te zeggen. In geval van onze Belgische vrienden gebruiken wij dan ook graag - met hen! - het woord 'verzustering'. Ter gelegenheid van die verzustering is op 26 augustus 2000 door onze burgemeester en de toenmalig burgemeester van Lennik in een gezamenlijke krachtsinspanning een gedenksteen onthuld, die in de raadszaal van het Lennikse gemeentehuis is aangebracht en bij dit artikel is afgebeeld. Met de verzus-

zijnde de landerijen van de gewezen hofstede Oud Gein. Vrouwe Zeelt tracht in 1832 dit object te verkopen, maar zij liet het op de veiling ophouden bij Fl.5.010,-
Eerst ná het midden van de 19^e eeuw, in de jaren 1856 - 1857, werd op de terreinen, in opdracht van mevrouw Van IJsseldijk-Zeelt, een nieuwe boerderij gebouwd die een eeuw later aan de bezittingen van de Duitse Orde zou worden toegevoegd.

Ir Dick Slebos

tering is de vroegere nauwe band die er tussen Gaasbeek en Abcoude bestond opnieuw leven ingeblazen. Immers: de vroegere Heren van Abcoude waren in de 14e en 15e eeuw - behalve Heren van Wijk bij Duurstede - gedurende zo'n 120 jaar ook Heren van Gaasbeek. Dat was al begonnen, rond 1335, met het huwelijk tussen Gijsbrecht van Abcoude en Johanna van Home (of Hoorne), die tevens Vrouwe van Gaasbeek was. Door dit huwelijk werd Gijsbrecht eveneens Heer van Gaasbeek. Gijsbrecht en Johanna kregen twee zonen: de reeds genoemde Sweder van Abcoude (vernoemd naar zijn grootvader van vaderskant) en Willem van Abcoude (vernoemd naar zijn grootvader van moederskant). De laatste kennen we hier goed uit ons stratenboekje. (Een levensbeschrijving van Willem van Abcoude verscheen eerder in Angstelkroniek nr.5 van juni 2000.)

Sweder was de oudste zoon. Hij erfde na het overlijden in 1356 van zijn moeder van haar in 1357 onder meer de Heerlijkheden **Gaasbeek** en Loon en werd daarmee Heer van Gaasbeek. In 1376 overleed vader Gijsbrecht, waarmee Abcoude en Wijk bij Duurstede beschikbaar kwamen. Sweder werd Heer van Abcoude en Wijk, maar stond Gaasbeek en Loon af aan zijn broer Willem.

In 1381 besloten beide broers echter om van bezit te wisselen. Willem werd toen dus Heer van Abcoude en Wijk, terwijl Sweder opnieuw Heer van Gaasbeek en Loon werd.

In 1400 overleed Sweder en ging Gaasbeek over naar Sweders zoon Jacob. En toen Willem in 1407 zonder wettige zonen overleed liet hij Abcoude en Wijk bij Duurstede eveneens na aan Jacob. Deze Jacob, die bij ons Jacob van Gaasbeek heet en in Gaasbeek Jacob van Abcoude, was dus Heer van zowel Abcoude als van Gaasbeek (en van nog van diverse andere heerlijkheden). In de tijd van Jacob van Gaasbeek was het bestuur van Abcoude en Gaasbeek/Lennik derhalve in één hand verenigd. Deze oude band, die al dateert van Gijsbrecht en Johanna en via Sweder en Willem doorliep tot en met Jacob, is mede aanleiding geweest voor de verzustering van Abcoude en Lennik.

In een volgende Angstelkroniek zullen we nader aandacht besteden aan de persoon van Sweder van Abcoude, die in (Vlaams) België als een zeer belangrijk middeleeuws heerser wordt beschouwd en er nog regelmatig onderwerp is van schriftelijke of mondelinge discussie.

Ger van der Most

Meisjesvereniging 'Belijden en Beleven' van de Gereformeerde Kerk te Abcoude in 1947 toen ze haar 25 jarig bestaan vierde.

Evenals bij andere kerkgenootschappen waren er ook binnen de Gereformeerde Kerken veel jeugd activiteiten. Je had knapen- en jongedochters verenigingen (ongeveer van 10 - 16 jaar) en jongelingen- en meisjesverenigingen (vanaf 16 jaar).

Vanaf de zestiger jaren in de vorige eeuw hield de gescheidenheid op te bestaan en kreeg je kinderclubs en jeugdverenigingen.

Het doel was: de onderlinge band opwekken en versterken, bestudering van de Bijbel/kerkelijke belijdenisgeschriften en ontspanning door spel en sport.

Tijdens de bijeenkomsten werd door één van de leden over een afgespro-

ken onderwerp een inleiding gehouden, waarna bespreking volgde. Na de pauze kwamen er luchtiger zaken aan de orde, zoals bijvoorbeeld het oefenen van pantomimespel, wat dan tijdens de jaarvergadering werd opgevoerd. De echte gereformeerden bespraken na de pauze dan nog een onderwerp uit de vaderlandse geschiedenis.

Hoe 'Belijden en Beleven' het precies deed, weten we niet. Eén ding is wel bekend; ze leerden vergaderen en discussiëren, waren van de straat af en konden geen geld uitgeven.

En dat alles was goed gereformeerd.

Harrie Hoogenhout

Bij de foto:

Staande van Links naar rechts:

Stinie van Walbeek
Hennie Verburg
Dienstmeisje bij Ds V.K. Kuyvenhoven
Hermien Visser
Bep Griffioen
Hillie Visser
Betsy Boone
Tiny Verkerk
Rie van Walbeek
Annie Eikelenboom

Zittend van links naar rechts

Ina Paul
Ans van Heeringen
Riet van Diën
Ds. V.K. Kuyvenhoven
Reiny Verkerk
Henny Verburg A.dcht.

deze aflevering van 'Angstelkroniek' wordt mede mogelijk gemaakt door

Wim Nienhuis

<http://www.abcoude.com>

op deze particuliere Internet-site vindt u actuele en interessante informatie over de Gemeente Abcoude !
te bereiken: Tel. 0294 - 287090 Fax 0294 - 287140 Mob 06 51203243 E-mail: wim@nienhuis.net